

GIRONA: UN SOMNI DE MÀRIUS TORRES

EL POETA ES VA ENAMORAR DE LA GIRONINA MERCÈ FIGUERAS

>> *Màrius Torres quan era infant.*

El poeta de Lleida Màrius Torres segurament mai no va visitar Girona. Però amb les seves amistats gironines tenia l'esperança de comprar un jardí a la vall de Sant Daniel. La guerra i la tuberculosi ho van impedir. Aquesta és la història del seu somni.

JOAQUIM RABASEDA I MATAS > TEXT

BIBLIOTECA UNIVERSITAT DE LLEIDA. FONS MÀRIUS TORRES > FOTOS

Verges, març de 2007. Lluís Llach ha decidit celebrar els dos últims concerts de la seva carrera pública al poble on va néixer. En un dels petits discursos que fa abans de començar una cançó explica l'anècdota d'un poema que va trobar temps enrere en un llibre petit. Acaba de fer un elogi sincer i sentit dels poetes, del paper clau que juguen en la nostra història personal, justament perquè troben la veu que anomena aquell sentiment, pensament o sensació que necessita un mot per completar-se. Per això, com ell explica, els poetes ens han mantingut les paraules. Tot seguit reivindica Màrius Torres i confessa que aquesta nit els versos de *Cançó a Mahalta* tenen una lectura especial. Sona un motiu breu i ascendent de poques notes al piano. El repeteix i entona: «Corren les nostres ànimes com dos rius paral·lels».

Entre el record i el somni

El novembre de 1941 Màrius Torres va escriure un vers colpidorament exacte. En un poema adreçat a Mercè Figueras, descrivia el paisatge d'una tarda i la música d'un capvespre. Era el mes d'octubre, i el poeta havia sortit a passejar prop del sanatori. Entre boscos, en un retomb, havia descobert un horitzó de conreus i camins. Una mica de boira al fons de la visió, com si fos un emblema heràldic, li havia despertat el record de Lleida. Se sentia victoriós, cridat pel sol. Volia ascendir. Aquell vespre, a l'habitació, escoltava la ràdio i s'entretenia amb el contrapunt d'al-

Les diverses cançons a Mahalta confegien un cicle líric i narratiu. Les darreres revisions fetes pel poeta així ho demostren

guna polifonia incerta. Aleshores va imaginar el paisatge d'aquella mateixa tarda apagant-se a la posta, va pensar en tot el que havia viscut i va desitjar sumar la seva ànima a la música. Volia elevar-se i perfumar la nit. Viure provoca el desig, semblava dir-nos. Però immediatament després, a la darrera quarteta, arribava la sentència definitiva: «Hores tan somniades que ja em sembleu record». Heus aquí un vers que situa l'esperança entre els fruits amargs de la fantasia, el seu lloc exacte.

Màrius Torres va patir i morir de tuberculosi. La seva condició de metge li permetia conèixer el significat amagat rere un diagnòstic, perquè tenia una consciència científica i documentada del curs de la malaltia. Però tot i això no escrivia per lamentar-se. Igualment, Màrius Torres hagué de separar-se de la família, massa implicada políticament i ideològicament per no haver

MARTÍ ARTALEJO

>> *La vall
de Sant Daniel.*

d'exiliar-se. La distància amb els seus el dolia, perquè necessitava tenir-los a prop, «tocar-los», com recordava la seva germana Núria. I malgrat tot, en una carta a Joan Sales confessava que el 1939 havia estat un any feliç. És més, ell acceptava ser un poeta català en els anys més criminals del règim franquista, quan un dia un grup d'homes va presentar-se al sanatori per detenir-lo, acusat d'escriure uns articles a *L'Ideal*. Tot plegat podria fer pensar que practicava una ingenuïtat balsàmica, que es desvinculava de la realitat històrica i social, que inventava un món imaginari per fugir i sobreviure. Però aquesta seria una conclusió errònia que restaria força a la terrible felicitat que adjectiva el seu missatge poètic.

Un element que ajuda a situar el contingut dels seus poemes, més enllà de les temàtiques predilectes, és justament aquest lligam íntim entre record i esperança, dos estats d'ànim que projecten la vida al passat i al futur. Certament, la memòria i la imaginació es confonen en el somieig. Si algú pensa en la persona estimada, si avui

m'adormo amb el seu nom, fàcilment reconstruiré el gest de les amants antigues, i tot finalitzarà fantasiosament en un passeig nocturn, agafades les mans i els cors. Ara bé, aquesta vinculació entre vivència i desig no és ben bé simètrica, atès que el motor del neguit i la il·lusió mira cap endavant i beu interessadament del que va passar abans-d'ahir. No en va *Tarda i vespre*, el poema que motiva l'inici d'aquest escrit, està encapçalat per una citació original en anglès del quart acte de *The tempest*, de William Shakespeare, una declaració del personatge de Prósper que explica fins a quin punt el somni abraça la vida. I quan el somni sembla

La pàtria eterna es troba després de la mort, «barca antiga que un vell patró governa». I Màrius Torres, que no era de Girona, volia ser-hi per sempre

>> *Màrius Torres.*

un record, la vida troba l'equilibri tràgic i deliciós del present. En un poema de l'octubre de 1937, *La nit dels vagabunds*, Màrius Torres ja ho havia escrit d'una manera més clara i punyent: «No és que nosaltres, en la fosca nit, fem via / cap al llum vacil·lant i llunyà d'un destí. / És que la nit cruel, per haver-nos, envia / a cada cor un somni més bell que cap matí».

Primera de les cançons a Mahalta

Corren les nostres ànimes com dos rius paral·lels.
Fem el mateix camí sota els mateixos cels.

No podem acostar les nostres vides calmes:
ens separa una terra de xiprers i de palmes.

En els meandres, grocs de lliris, verds de pau,
sento, com si em seguís, el teu batec suau

i escolto la teva aigua, tremolosa i amiga,
de la font a la mar —la nostra pàtria antiga—.

>> Màrius Torres i Mercè Figueras,
l'estimada Mahalta.

El quadern de la Margarida

Era l'hivern de 1976. La Margarida vivia en un pis d'estudiants a Barcelona. L'atzar va fer que fos veïna de la Mercè. La Margarida es preparava per investigar rigorosament l'obra del poeta de Lleida. La Mercè celebrava que el seu amic de l'ànima despertés l'interès d'una filòloga de cinquè de carrera (feia més de tres dècades d'aquell migdia a final de desembre en què ell havia tancat definitivament els ulls). Un dia, la Mercè va regalar a la Margarida un manuscrit. Li va comentar que hi trobaria alguna cosa sorprenent. Poc després, aquella primavera, la Mercè va morir.

Després d'anys de treballar contínuament amb diferents projectes lligats a Màrius Torres i a la poesia per a nens i adolescents, a la tardor de 2005 Margarida Prats va defensar la seva tesi doctoral, centrada en l'edició crítica de l'obra poètica de Torres. Actualment està treballant en la seva publicació, mentre atén un bon nombre d'actes arreu de Catalunya amb els quals es commemora el centenari del naixement del poeta. Recordo que a l'estiu de 1999 va explicar-me una troballa important, motivada pel regal de la Mercè. Les diverses cançons a Mahalta confegien un cicle líric i narratiu, com alguns dels *lieder* de Schubert, com *Winterreise*, com *Die schöne Mü-*

llerin. Les darreres revisions fetes pel poeta així ho demostren. L'última edició de *Poesies de Màrius Torres* (Pagès Editors, 2010) recull aquesta darrera voluntat poètica de l'autor.

Les cançons a Mahalta expliquen la història d'un amor que palpa primer els límits externs, per descobrir tot seguit, a poc a poc, la unió intuïda ja en els meandres del primer poema, sens dubte el més conegut. En el camí que va de la font a la mar, imatge que roba a Jorge Manrique, una terra de xiprers i de palmes —una descripció fins i tot més simbòlica que mediterrània— separa els amants que es busquen i se sedueixen. A partir d'aquí, els poemes expliquen la trobada amb l'altre: primer una mirada que encega i oculta el color dels ulls; després la sorpresa per l'artifici de detalls que acompanyen la persona desitjada i encenen una admiració sobreexcitada; tot seguit el pensament interior que assaboreix la memòria d'una conversa o un comen-

Quan Màrius Torres va escriure les cançons, es pensava que la sepultura comtal que hi ha a la nau de la catedral de Girona pertanyia a Mahalta, la dona de Ramon Berenguer II

tari, i sobretot el record d'una mirada que ja no enlluerna, sinó que parla i diu més, molt més que les paraules. I abans de resoldre l'enigma del cicle, la rendició absoluta davant el seu somriure. Aquí, per primera vegada, apareix la por: «el teu adéu en mi / m'atansa al teu record amb la dolça temença / d'entrar tot sol en un jardí». Novament passat i voluntat s'agermanen per explicar el sentiment delicat i cert d'aquell moment en una relació en què se celebren les hores compartides i alhora hom s'adona que finalment tot acaba de manera solitària.

La darrera cançó comença com si fos una balada popular o un conte de nens: «Com dos infants que van per un bosc de rondalla, / agafades les mans i els cors, / seguim el caminet que entre jardins davalla / cap al país dels teus records». Tot seguit el poema, el més llarg dels sis, descriu Girona. És una descripció metafòrica a la qual hi afegeix, com si fos una condensació freudiana, elements marítims que remetien a Llançà, on la Mercè estiujava. Màrius necessitava el mar per tancar la història i per donar més coherència narrativa al cicle. La pàtria eterna es troba després de la mort, «barca antiga que un vell patró governa». I Màrius Torres, que no era de Girona, volia ser-hi per sempre, ja que volia formar part dels somnis de la Mercè. Al final,

>> *El sanatori de Puig d'Olena.*

ell concentra les seves esperances en els records d'ella i li demana una mica d'eternitat al seu costat: «Ah, no em deixis en terra! Fes-me lloc al teu somni, / Mahalta!».

Per què Girona?

Quan Màrius Torres va escriure les cançons, es pensava que la sepultura comtal que hi ha a la nau de la catedral de Girona pertanyia a Mahalta, la dona de Ramon Berenguer II. Actualment se sap que és la comtessa Ermessenda qui hi reposa. En qualsevol cas, la sonoritat del nom Mahalta (l'efecte produït per la triple repetició de la lletra *a*, que dóna una sensació de claredat i de blancor, com bé va observar Mercè Boixareu) i l'evocació d'una dama llunyana van plaure prou al poeta per ocultar, darrere el personatge medieval, la gironina a qui dedicava els poemes. D'aquesta manera, com solia fer, evitava la confusió entre intimitat i poesia i convertia una persona real en una abstracció, en un amor imaginari. I el lloc on es consumava la unió definitiva dels amants era la Girona del futur, amagada també en un paisatge més o menys anònim.

En la profunda revisió a què va sotmetre la seva obra, Màrius Torres va descartar molts versos i molts poemes. Hi ha quatre versos que pertanyien a la sisena cançó a Mahalta que expliquen

molt bé el lligam espiritual que s'esdevé entre dues persones que caminen l'una vers l'altra: «I quan els dos haurérem lligat, per fantasia, / els records de la joventut, / cadascú tindrà l'altre per companyia / i un doble paradís perdut». Així doncs, de la terra de xiprers i de palmes a la ciutat pintada en gris i en rosa hi transcorre el viarany de l'amor fraternal, l'enamorament que fermenta i s'endolceix calladament, com el vi anyenc. L'última frase del cicle no és gratuïta: «Sóc el teu germà!». Perquè el missatge final de les cançons és extraordinàriament lúcid: res com la companyia de l'altre, com la voluntat de compartir els records, com saber-se eternament segur en l'amant, més enllà dels límits existencials.

Després de Màrius Torres, Girona no pot tornar a ser la mateixa. Ell, que va conèixer la ciutat d'esquitllentes en el viatge de fi de carrera, que molt probablement mai va arribar a trepitjar-la, va convertir Girona en la dipositària del seu somni més pregon. Amb

Màrius Torres, que va conèixer la ciutat d'esquitllentes, que molt probablement mai va arribar a trepitjar-la, va convertir Girona en la dipositària del seu somni més pregon

>> *Màrius Torres a la galeria del Mas Blanc.*

les germanes Figueras i Maria Planas, la propietària del sanatori de Puig d'Olena, solien riure esperançadament quan es deien que comprarien un jardí a la vall de Sant Daniel i que allí es trobarien un cop hagués passat tot. La guerra va endur-se el seu món d'ahir. Màrius Torres va partir immediatament. Però avui resta invicte aquest racó de Girona en el qual se senten les converses d'aquell miracle europeu, d'aquell moment estel·lar de la humanitat en què un metge malalt va decidir ser poeta mentre el continent s'esberlava. Després de llegir les cançons a Mahalta, després de conèixer la poètica del seu autor, després de sorprendre's per les històries que van originar-les, passejar per Girona, i sobretot per la vall Sant Daniel, és viure el somni d'un poeta.

Joaquim Rabaseda i Matas
és músic i professor de l'Escola Superior de Música de Catalunya.